

Európa kulturális fővárosai 2020-ban: Galway és Rijeka

Bár az ismert körülmények nyilván nem teszik lehetővé a tervezett ünneplést, összeszedtük, mit érdemes tudni az írországi Galwayről és a horvátországi Rijekáról, az egykori Fiuméről.

Az 1985-ben elindított Európa kulturális fővárosa kezdeményezés célja, hogy bemutassa az európai kultúra gazdagságát és sokszínűségét, miközben növeli a városok nemzetközi ismertségét. Ez a ki-nevezés nemcsak a kultúrára van hosszú távú hatással, de társadalmi és gazdasági szempontból is jelentőséggel bír, fellendíti a turizmust és erősíti az európaiság érzetét. Az egész éven át tartó kiállítások, fesztiválok, színházi és zenei programok lehetőségét adnak a városok életének és kulturális fejlődésének bemutatására.

Európa első kulturális fővárosa *Athén* volt. 2010-ben pedig *Pécs* lett az első magyar város, amely részesült ebben a megtiszteltetésben. A kulturális fővárosokat hivatalosan négy évvel korábban nevezik meg, így már tudható, hogy 2023-ban Veszprém viselheti majd ezt a címet.

Idén az *írországi Galway* és a *horvátországi Rijeka* Európa kulturális fővárosai, talán a véletlennek köszönhetően pont két tengerparti város. Igaz, a koronavírus járványnak „köszönhetően” a tervezett programok jelentős részét nem tarthatják meg az eredeti formában, de a szervezők valószínűleg találnak alternatív módokat arra, hogy más formában, az interneten vagy szabadtéri rendezvényekkel mégis megmutathassanak valamit szeretett városukból.

Galway, Írország nyugati Connacht tartományának legnagyobb városa, immár a harmadik ír város, amely elnyerte az Európa kulturális fővárosa címet. Szerencsés földrajzi elhelyezkedésének köszönhetően a középkor óta az Ír-sziget egyik legforgalmasabb és leggazdagabb városa. Az ír *O'Flaherty* klántól a normann *Richard de Burgo* foglalta el 1234-ben, de a város polgárai 1396-ra leráztak mindenféle nemesi irányítást, és átvették lakóhelyük igazgatását, és erről királyi oklevél biztosította őket. 1270-től fallal vették körbe a gazdag kereskedővárost, mivel a környékbeli ír kiskirályok folyamatosan fosztogatták. A XV. századra a Brit-szigetek leggazdagabb települései közé tartozott, köszönhetően a portugál és spanyol kikötővárosokkal folytatott kereskedelmének, bár 1473-ban egy tűzvész hatalmas károkat okozott a városban.

Galway címere

Rijeka címere

Galwayt a középkor folyamán 14 kereskedőfamília irányította („a tizennégy törzs”), ezek közül választottak minden évben új polgármestert. Mindegyik családnak külön temploma volt, melyek közül egyedül a St. Nicholas-templom maradt meg. A városban kereskedőként többször megfordult *Kolumbusz* Kristóf. A helybeliek úgy tartják, hogy a St. Nicholas-templomban imádkozott az első, nyugatra vezető hajóútja előtt annak sikeréért. Ennek emlékére 1992-ben az ír és az olasz állam egy kis szobrot állított a város kikötőjében.

Az angol polgári forradalom során a monarchia oldalára álló várost *Oliver Cromwell* ostromolta. A háború elől menekült el innen *Walter Lynch* püspök, aki hosszas hányódások után végül győri segédpüspök lett. (Ő adományozta a győri székesegyházban elhelyezett Könnyező Madonna képet a győri püspökségnek, amely a legenda szerint minden alkalommal könnyezni kezd, amikor Írországot valamilyen veszély fenyegeti.)

A forradalom után az angolok megtiltották a város polgárainak a spanyolokkal és portugálokkal való kereskedést. Ebbe a település gazdasága majdnem beleroppant, de végül a halászat, a könnyűipar, az oktatás és az idegenforgalom újra fellendítette Galway gazdaságát.

A város az 1970-es évek óta az ír népzene egyik fellelővárosa. Három hétig tartó világhírű összművészeti fesztiválját rendre július második felében rendezik. Jelenleg közel 80 ezres népességével Európa egyik legerőteljesebben növekvő városa, amely gyönyörű strandjaival, hosszú, kanyargós sétányaival egyben népszerű tengerparti üdülőhely is.

A kelta naptárhoz igazodva egy héten át, február 7-ig tartottak a nyitóünnepségeket szemfényvesztőkkel, táncosokkal és örömtüzekkel, az elnyújtott nyitódíszakra pedig csaknem kétezer programot terveztek a nyelv, a táj és a migráció témakörében, illetve a négy ősi kelta fesztivál Imbolc, Bealtaine, Lughnasa és Samhain jegyében.

Galwaytól nem messze, délnyugati irányban található Írország legszebb és egyik leglátogatottabb természeti csodája, a Moher-sziklák, amelynek fala 8 kilométer hosszan húzódik, és 214 méter magasan

emelkedik az óceán fölé. Sötét mészkő vonulatai és megingathatatlan ereje egyszerre keltenek félelmet és tiszteletet az utazók szívében. A sziklatető kilátást nyújt egészen az Aran-szigetekig és a Connemara hegységre is, ha pedig eljön a naplemente, a sziklák fölött az ég borostyánsárga, halványlila, pink és mélyvörös színben tündököl. Keskeny teraszain megannyi madárfaj fészkel, élnek itt lundák, hollók és több fajta sirály, valamint sólyom is, ez a madárfigyelők Mekkája.

A horvátországi Rijeka (olaszul Fiume, németül Sankt Veit am Flaum) osztozik, amely az Adriai-tenger partján fekszik a Tengermellék-Hegyvidék megyében. Százhuszezer lakosával – Zágráb és Split után – a harmadik legnagyobb város Horvátországban. Bohém hangulatáról és számos fesztiváljáról híres. Az ország legnagyobb kikötőjének otthont adó Rijeka az első horvát város, amely az Európa kulturális fővárosa címet viseli. A „Sokféleség kikötője” jelmondat nevében a Rijeka 2020 program három fő témára összpontosít (víz, munka és migráció), alapmotívuma pedig Rijeka és a kortárs Európa identitásának összefonódása. Mintegy háromszáz kulturális programot, ezen belül hatszáz eseményt terveztek, amelyekben háromszáz partnerszervezet és művész vesz részt több mint félszáz európai és más országból.

A látványos nyitóünnepséget követően az egyik legjobban várt esemény, a Grand Finale nemzetközi karnevál volt, amelyet február utolsó vasárnapján rendeztek meg.

A Kvarner-öböl partján elterülő kikötőváros történelme során megszámlálhatatlan „birtokossal” rendelkezett. Legelső telepesei a kelták és az illírek voltak, majd a települést i. e. 28-ban a rómaiak foglalták el, akik Tarsatica néven itt létesítettek postaállomást és őrhelyet. 799-ben a már bizánci kézen levő települést a frankok dúlták fel. A szlávok a VII. században érkeztek meg a vidékre, akik az egykori Tarsatica romjain új települést építettek. 1230-ban íródott az a levél, amelyben egy velencei kereskedő révén először említik meg a települést. Fiumét mai nevén legelőször 1260-ban, IV. Béla magyar király egyik oklevelében említették („fluvius et locus Rika”). A XIII. századtól frank birtok lett, majd a XV. században III. Frigyes német-római császár vásárolta meg, amikor kereskedelmi forgalma már jelentősebb volt, mint Trieszté. 1366-ban közvetve a Habsburg-házé lett a terület, amikor Duinoi Hugó hűséget fogadott III. Albert és III. Lipót osztrák hercegeknek.

Fiume területe 1466-ban uralkodótól függő birodalmi város lett. 1509-ben a velencei háborúban a várost lerombolták, de 1530-ra újjáépült, külön kormányzata és igazságszolgáltatása is volt. A török háborúk után fejlődésnek indult, és a XVII. században Magyarországgal együtt a Habsburg Birodalom része lett. 1659-ben a város I. Lipót császártól kapta a címerét. Közigazgatásilag 1776-ban Horvátországhoz került, majd 1779-ben önálló státusú városként Magyarország része lett. Fiume virágkorát is a magyar királyság részeként élte, a kiegyezés utáni kormánypolitika céljává vált tengeri kikötőjének fejlesztése, az osztrák Trieszttel szemben, és ezt segítette az 1873-ban átadott Budapest–Fiume vasútvonal. Baross Gábor közlekedéspolitikusként a vízi közlekedés fejlesztését irányozta elő, aminek része volt a kikötő korszerűsítése is. Az építőket Hajnal Antal mérnök vezette. 1872 és 1914 között – két fejlesztési program

keretében – mintegy 55 millió aranykoronát költöttek a városra. 1905-ben hajógyára létesült, amely 1918-ig 61 hadihajót gyártott, köztük az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legnagyobb csatahajóját, a tragikus sorsú Szent Istvánt.

Az I. világháború során az antant tengerzárának hatására Fiume hanyatlásnak indult, majd – bár a békekötést követően az új délszláv állam kapta meg – 1919 szeptemberében olasz szabadcsapatok szállták meg. 1924-ben a római szerződéssel Fiumét kettéosztották. Sušak városrésze a Szerb-Horvát-Szlovén királyság része lett, a többi Olaszországhoz, amely gyors fejlesztésekbe kezdett. Az 1943-as olasz kapituláció után Fiume német megszállás alá került, majd 1945. május 3-án a Tito-féle kommunista partizánhadereg egységei vonultak be a városba, amely ekkortól teljes egészében Jugoszlávia része lett. Az olasz ajkú lakosság zöme (kb. 25 ezer fő) önként vagy kényszer hatására távozott. A kommunista Jugoszláviában Rijeka lett az ország egyik legfontosabb kikötője, és gazdasága is elsősorban a hajózásra rendezkedett be: hajógyártó, motorkészítő és kőolaj-finomító cégek alakultak. Új városrészeket építettek, ahol iskolákat, közintézményeket hoztak létre. 1970-ben Krk szigetén avatták fel a város repülőterét, három évvel később új egyetemet is alapítottak.

A horvát függetlenség kikiáltása után Rijeka fontos idegenforgalmi és kulturális központtá nőtte ki magát, bár a várost ma is meghatározza iparvárosi és migrációs jellege, baloldali és jugoszláv identitásával eltér Horvátország más városaitól. 2003. június 8-án II. János Pál pápa is meglátogatta, és a pünkösdi misén több mint százezer hívó vett részt. Érdekeség, hogy Fiumében született Kádár János, az MSZMP egykori főtitkára és Ödön von Horváth drámaíró is.

Vízer Balázs

